

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Odeljenje za psihologiju

Slobodan Marković

PSIHOLOGIJA OPAŽANJA

Tematske celine

PSIHOFIZIKA

ČULA

PERCEPCIJA

HEMIJSKA ČULA

UKUS I MIRIS

SLIČNOSTI

Jedinstveno hemijsko čulo (neke vodene životinje)

SLIČNOSTI

FUNKCIJA

Analiza hrane

Izbegavanje otrova

RECEPTORI

Hemoreceptori (G-protein)

RAZLIKE

FUNKCIJA

Ukus: kontaktno čulo => testiranje hrane

Miris: distantno čulo => plen, opasnost, partner ...

RAZLIKE

RECEPTORI

Ukus: Kožni receptori => epitel

Miris: Neuronni => deo mozga

RAZLIKE

PSIHOFIZIKA

Ukus: Laka klasifikacija osnovnih kvaliteta

Miris: Koji su osnovni mirisi?

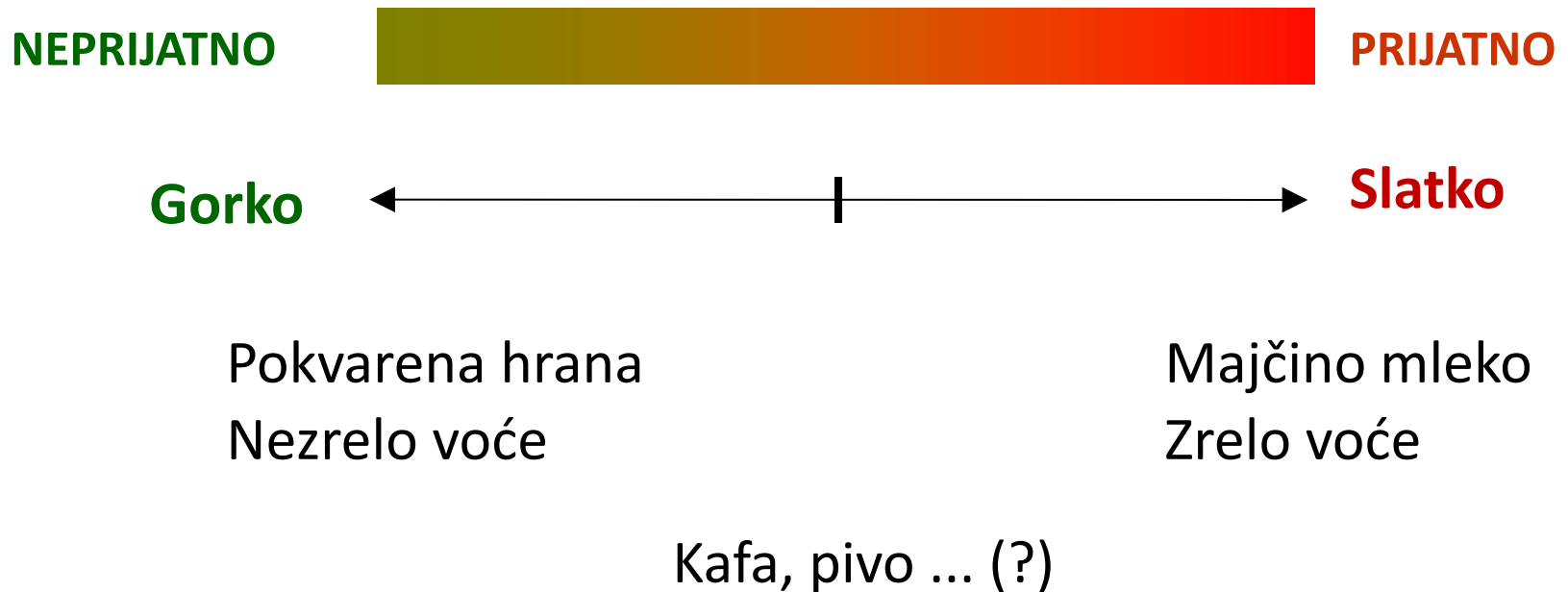
UKUS

FUNKCIJE

Testiranje valjanosti hrane (+ *miris*)

Hedonički ton

ONTOGENEZA

Cefalo-kaudalni pravac

DRAŽI

1. Materije rastvorljive u vodi (pljuvački)
2. Nužan pritisak (jezik-nepce)

DRAŽI

SLATKO	Ugljeni hidrati (saharoza)	S
SLANO	Soli (NaCl)	N
KISELO	Kiseline (HCl)	H
GORKO	Razne materije (kinin)	Q

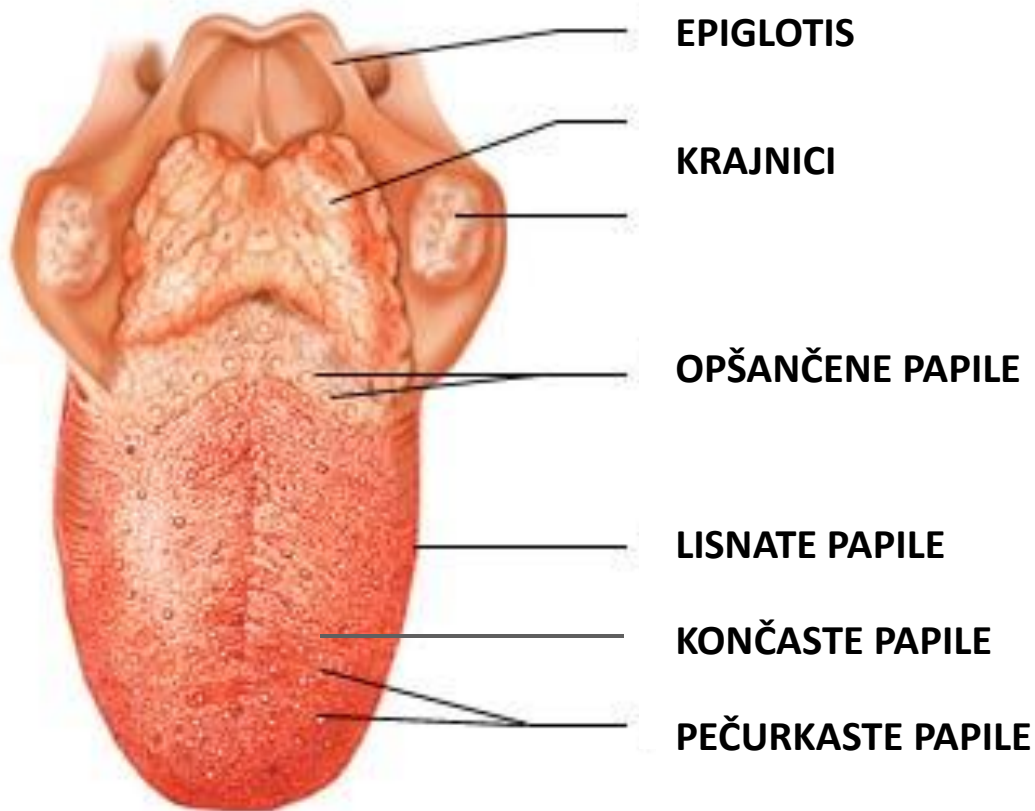
DRAŽI

Neadekvatne draži

- mehaničke
- električne (*A. Volta, 1799*)

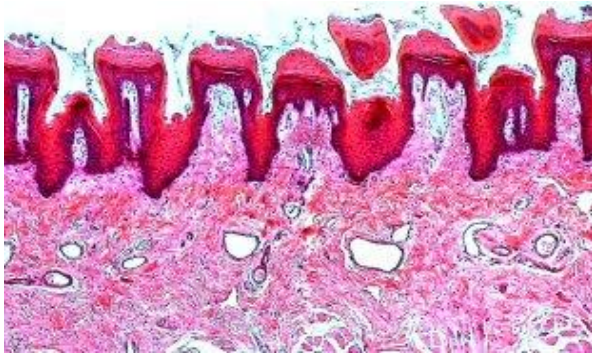
GRAĐA ORGANA

Jezik, epiglotis, nepce, ždreló, obraz (bebe)

GRAĐA ORGANA

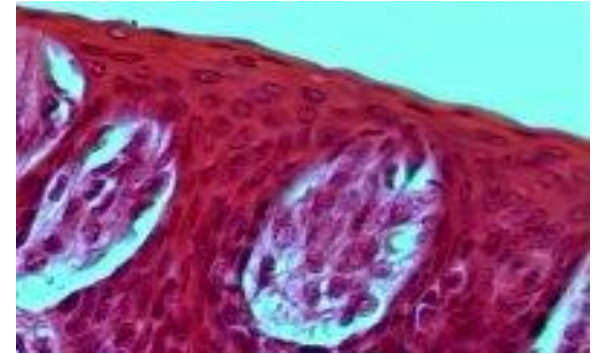
PEČURKASTE PAPILE

PAPILA

GROZD

LISNATE PAPILE

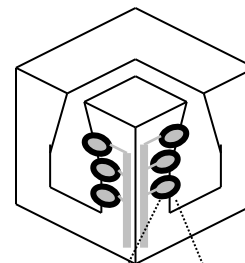
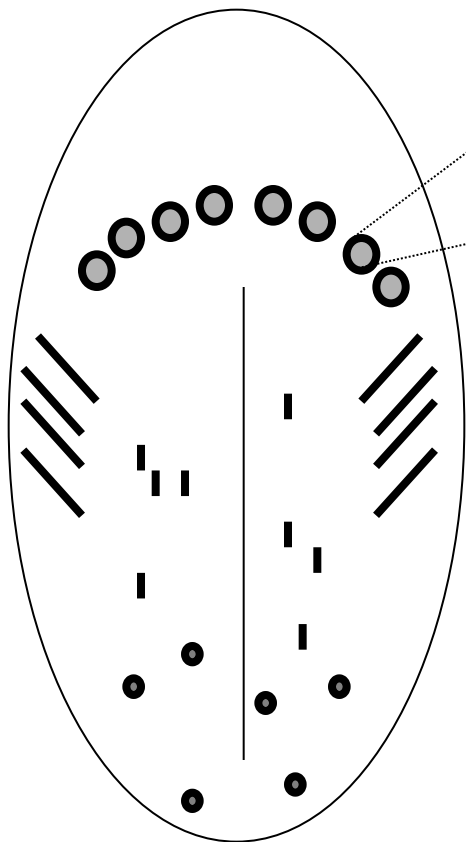
PAPILE

OPŠANČENE
(Circumvalate)

LISNATE
(Foliate)

KONČASTE
(Filiformne)

PEČURKASTE
(Fungiformne)

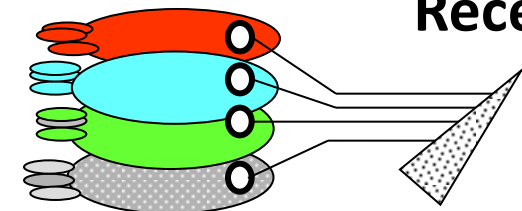

Papila

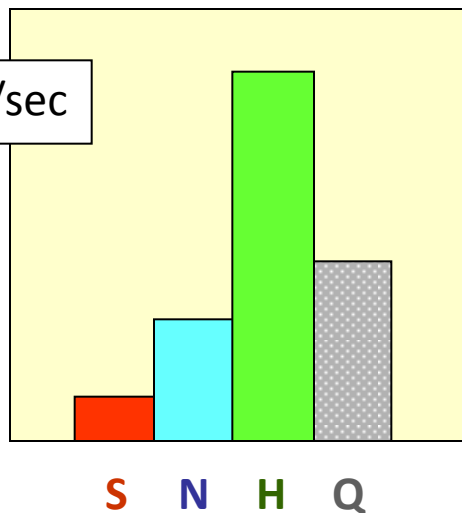
Grozdovi

Receptori

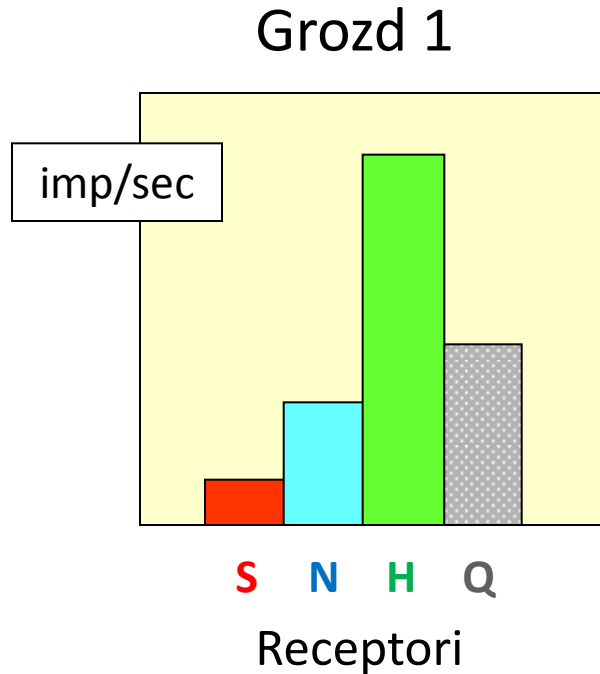
S
N
H
Q

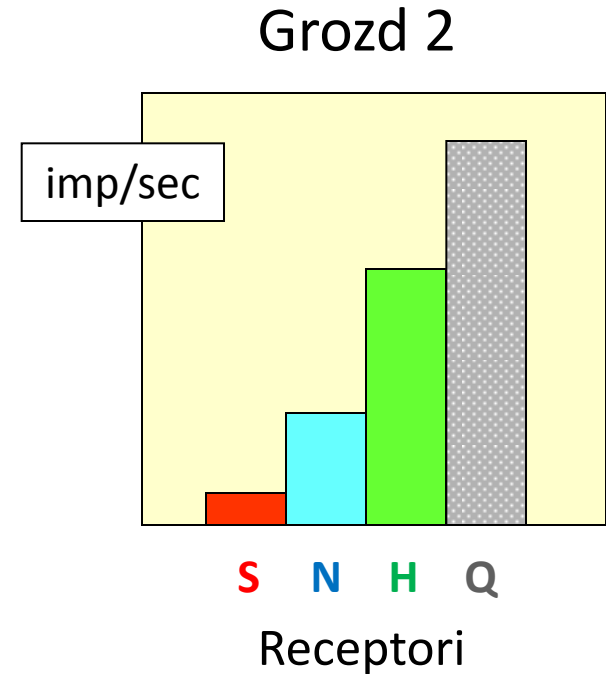
imp/sec

RECEPTORI

Papila CV

PAPILE: Slaba specijalizacija (*Pfaffman, 1953*)

GROZDOVI: Delimična specijalizacija

RECEPTORI: Visoka specijalizacija

RECEPTORI

Hemoreceptori

- Sporo aktivirajući
- Termosenzitivni

Zmija: 0 receptora

Čovek: 9 000 receptora

Svinja: 15 000 receptora

Som: 100 000 receptora

GRAĐA ORGANA: PAPILE

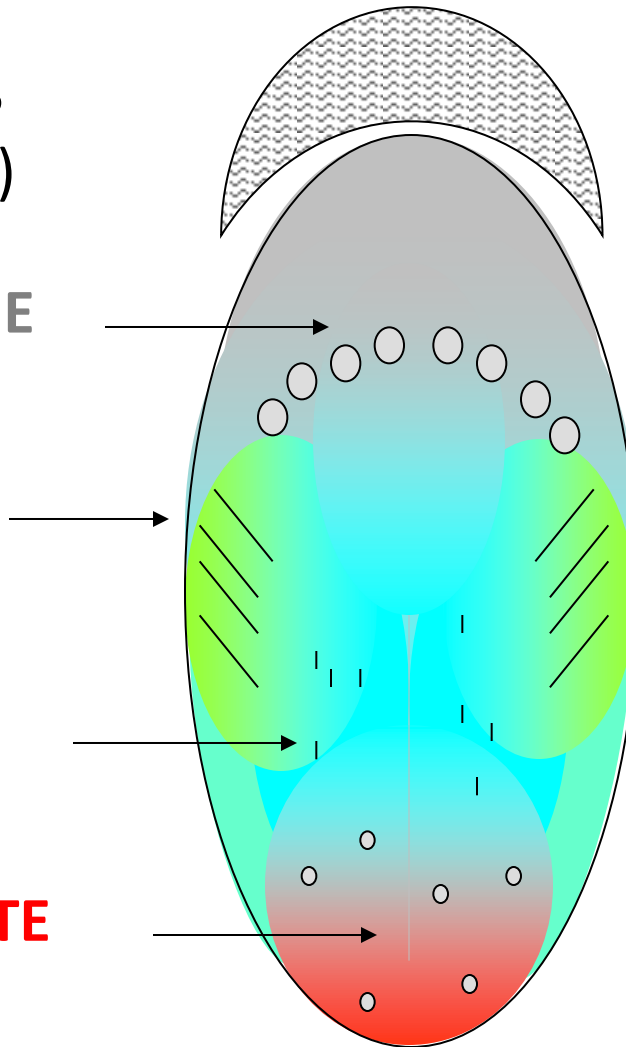
EPIGLOTTIS
(voda, n, h)

OPŠANČENE
(Q, h)

LISNATE
(H, s, n)

KONČASTE
(N, h, s)

PEČURKASTE
(S, n, h)

PUTEVI → Kranijalni nervi

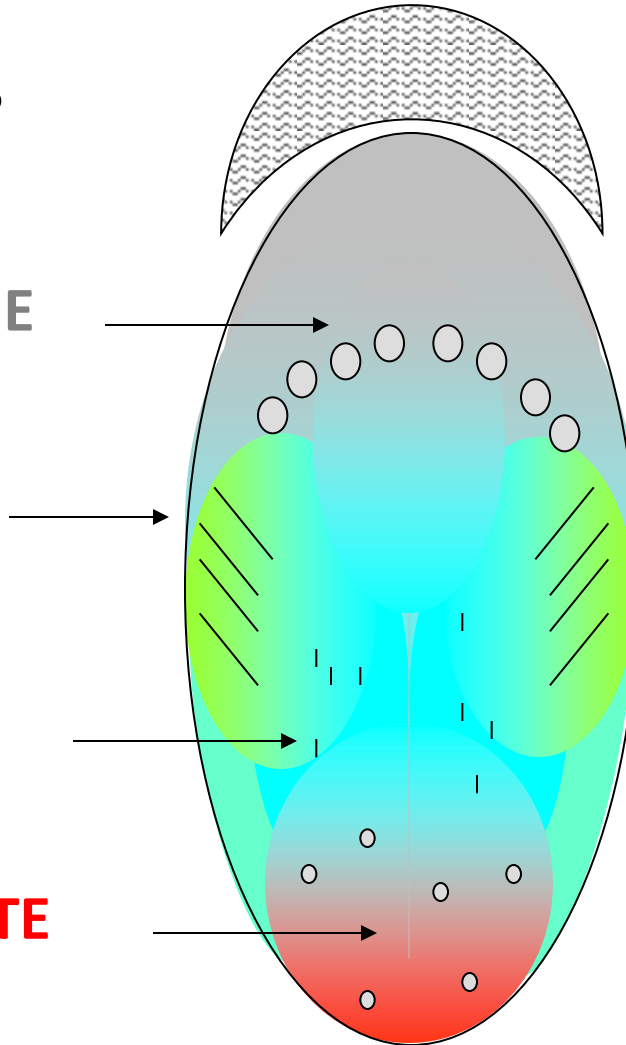
EPIGLOTTIS
(voda...)

OPŠANČENE
(gorko...)

LISNATE
(kiselo...)

KONČASTE
(slano...)

PEČURKASTE
(slatko...)

X: Vagus, superior laryngeus
voda ...
zaštita, refleks povraćanja

IX: Glossopharyngeus
H, Q
varenje, zaštita
(pljuvačka, insulin)

VII: Facialis, chorda tympani
S, N, h

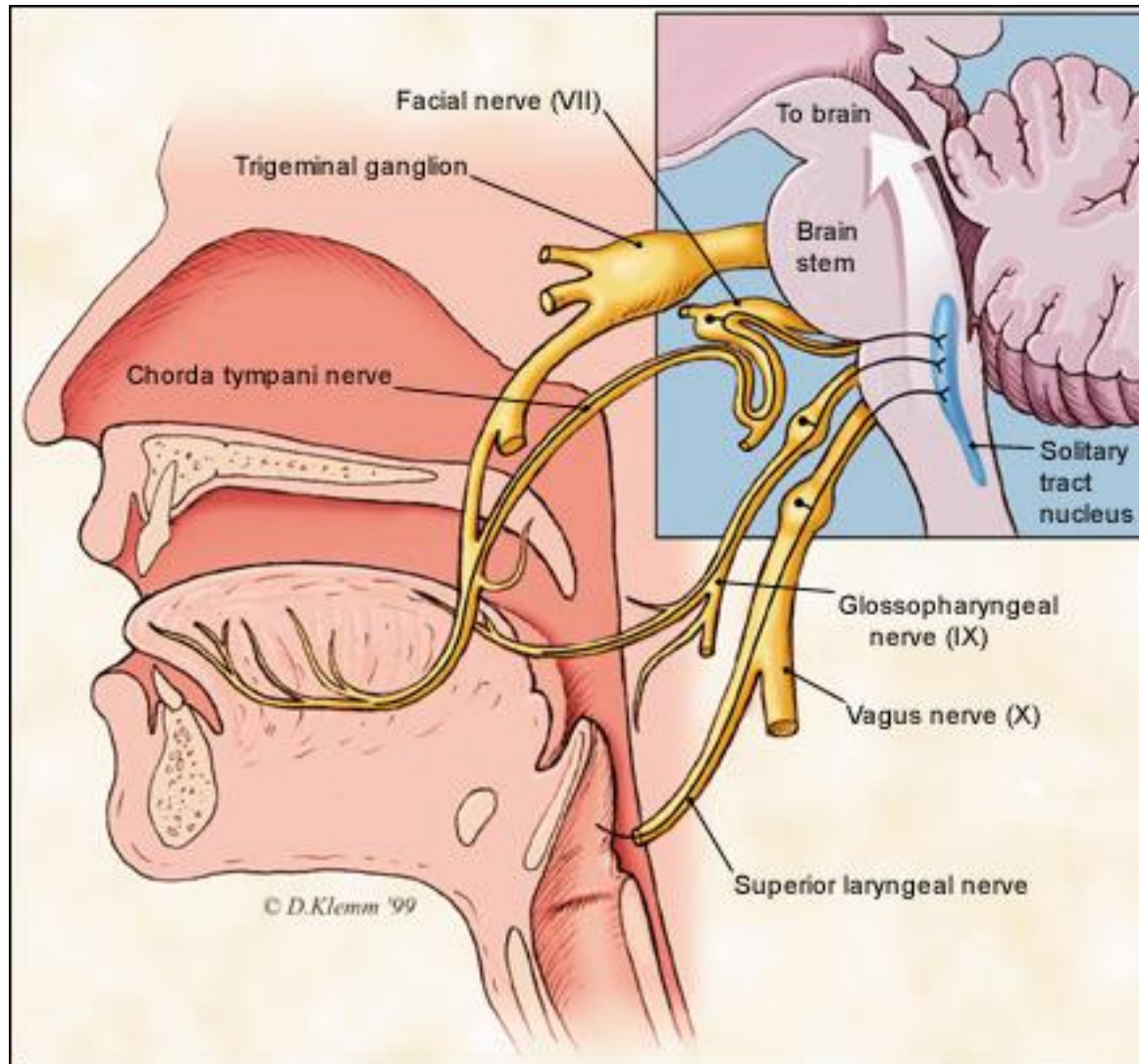
CENTRI

Nucleus solitarius (m. oblongata i pons)

VPM jadro (thalamus)

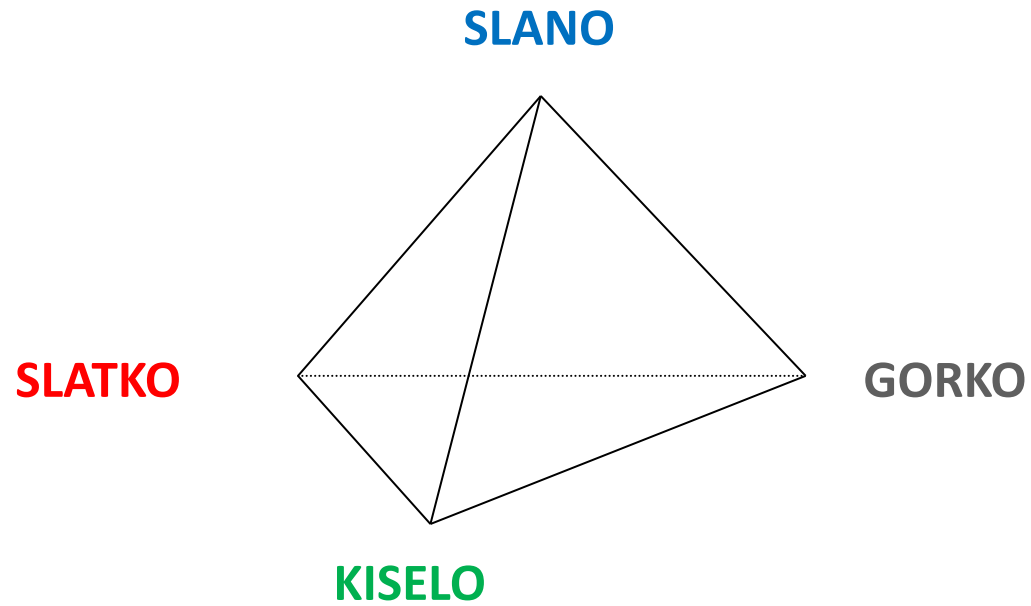
Somatosenzorne zone (cortex)

PUTEVI → CENTRI

KVALITET

Henning, 1915

INTENZITET

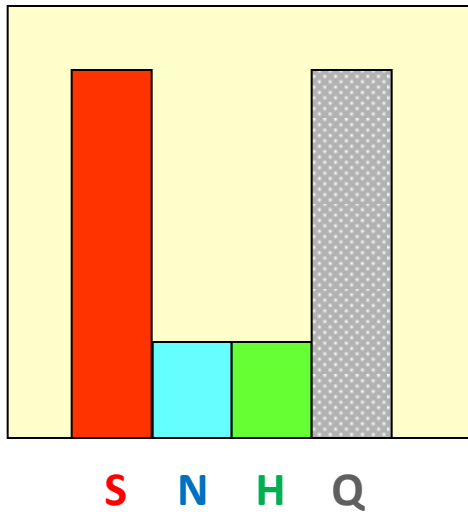
Gustacije: **S**, **N**, **H** i Q

INTENZITET

Bujas, 1987.

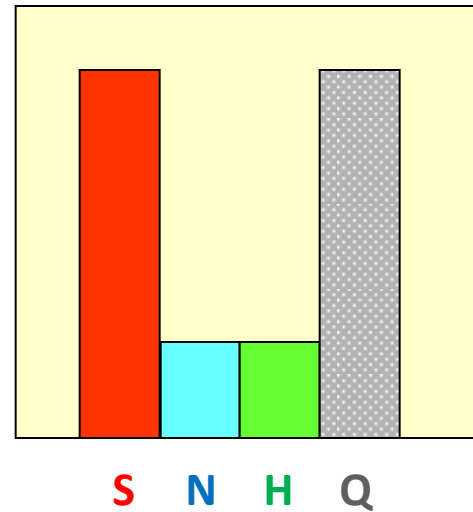
Lokalizacija

Prosečna
greška

Identifikacija

Vreme
reakcije

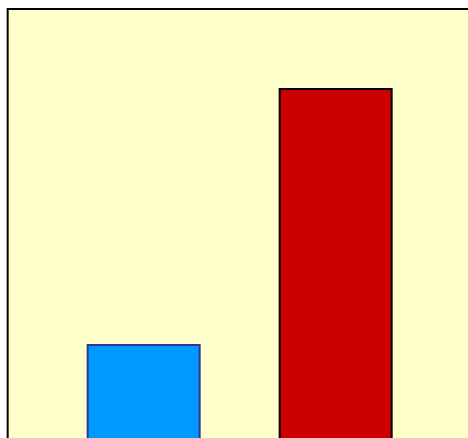

INTENZITET

Donji prag

PUŠENJE

DP

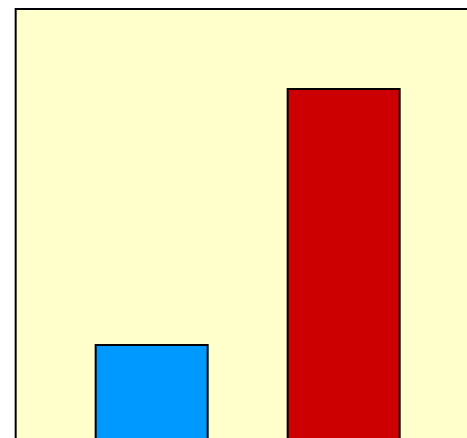

NEPUŠAČI

PUŠAČI

ZAČINJENOST

DP

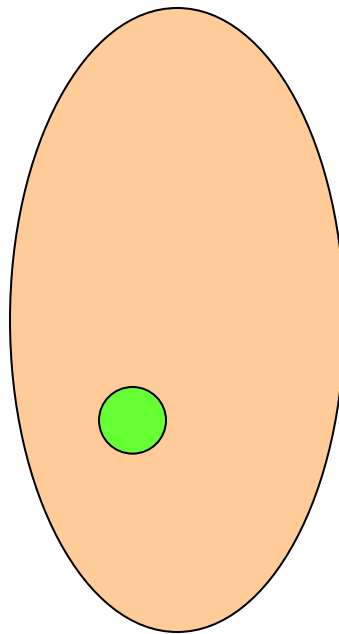

-

LJUTO

KONTRAST

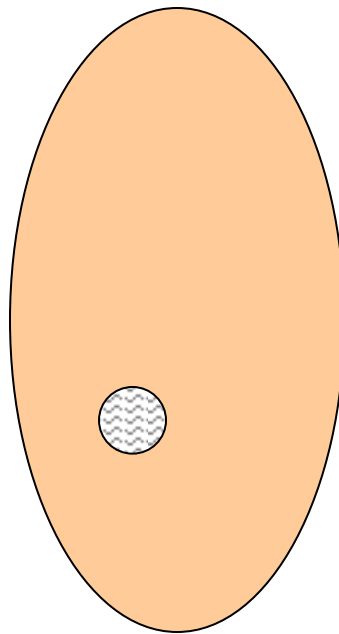
SUKCESIVNI

KISELO

KONTRAST

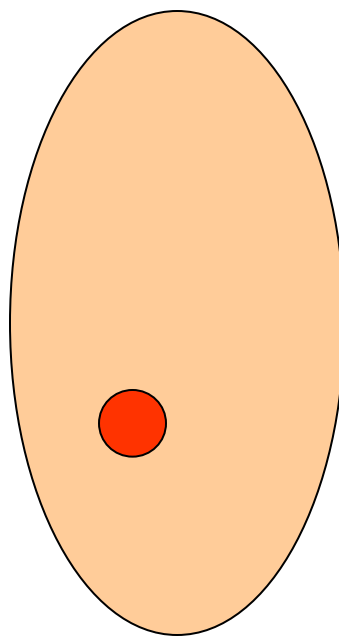
SUKCESIVNI

VODA

KONTRAST

SUKCESIVNI

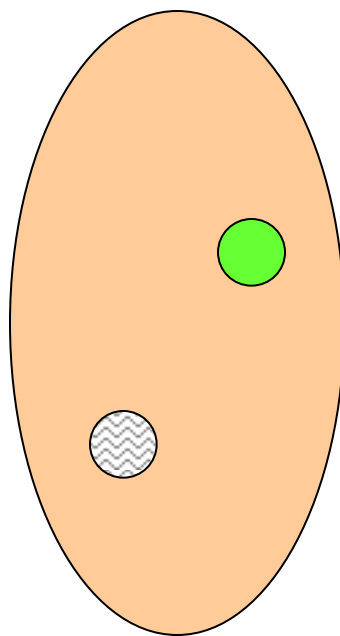

VODA = SLATKO

KONTRAST

KISELO

VODA

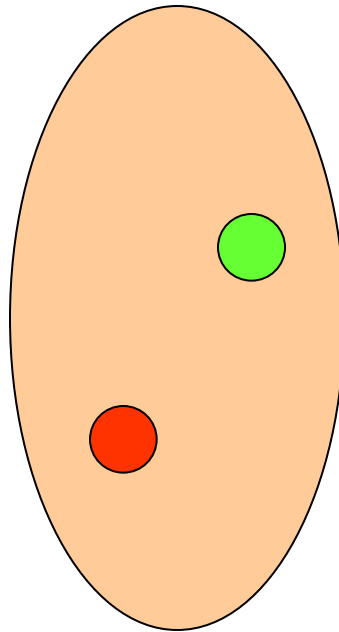
SIMULTANI

KONTRAST

KISELO

VODA

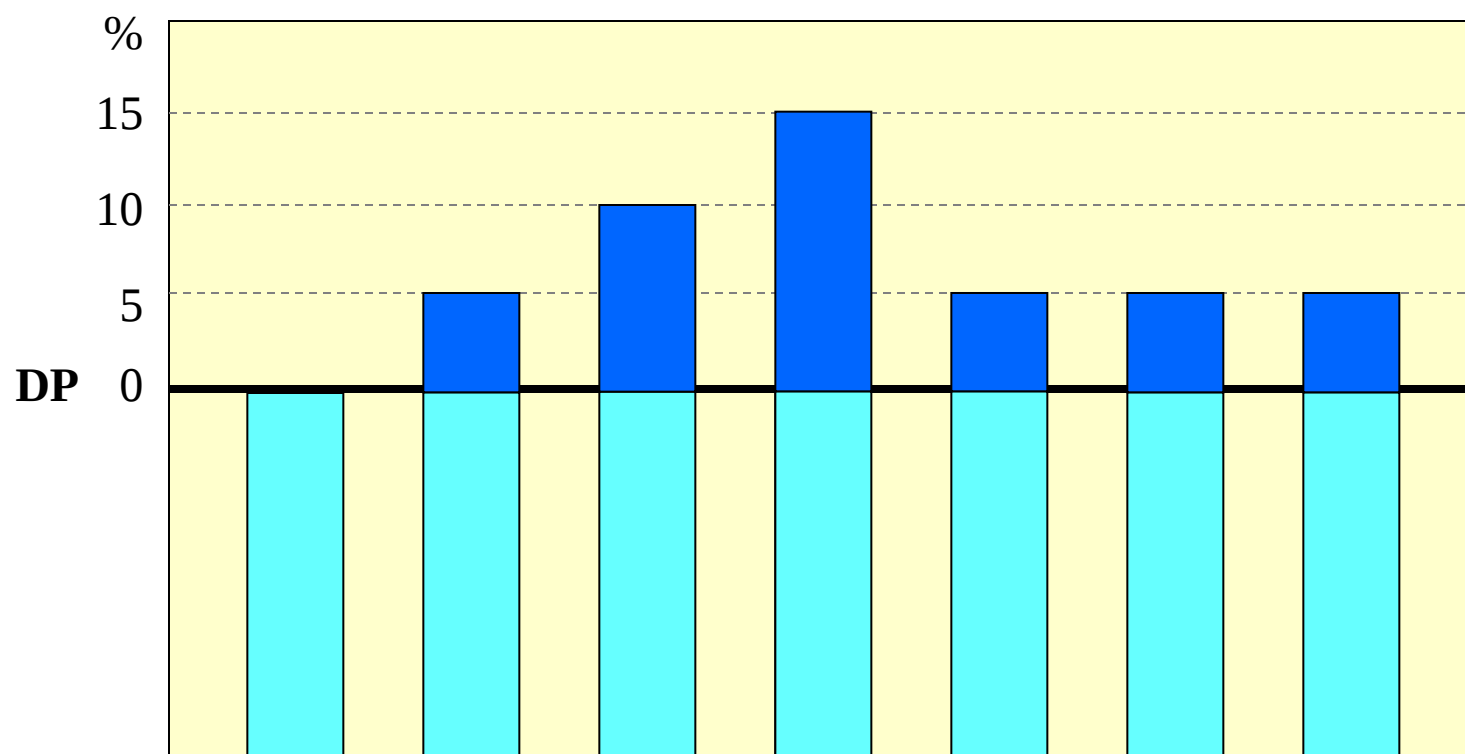
SLATKO

SIMULTANI

ADAPTACIJA

Rast DP

PATOLOGIJA

Slepilo na ukuse

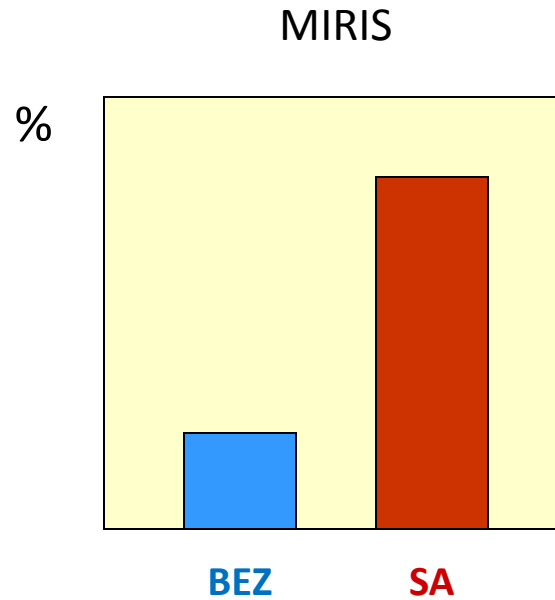
PERCEPCIJA

Identifikacija hrane: degustacija

PERCEPCIJA

Tačnost identifikacije

MIRIS

FUNKCIJE

Socijalna i seksualna komunikacija (feromoni)

Detekcija opasnosti, plena ...

Ispitivanje hrane (+ *ukus*)

Memorija (slučaj *Helen Keller*)

EVOLUCIJA

Ribe => Amfibije => Reptili => Noćni sisari (max)

MAKROSOMATI

Redukcija

Lemuri => Majmuni => Čovekoliki majmuni => Čovek

Morski sisari: anosmičari

MIKROSOMATI

DRAŽI

Odoranti

- Isparljive materije (kod kopnenih životinjama)
- Materije rastvorljive u vodi (sluzi)
- Materije rastvorljive u lipidima
- Krupniji molekuli (uglavnom)
- Vibracije molekula (*Dison*: Raman pomeranje)

GRAĐA ORGANA

GLAVNI OLFAKTORNI SISTEM

Identifikacija i lokalizacija

- pas: 15 puta veći epitel!
100 puta više receptora po cm²!

POMOĆNI OLFAKTORNI SISTEM

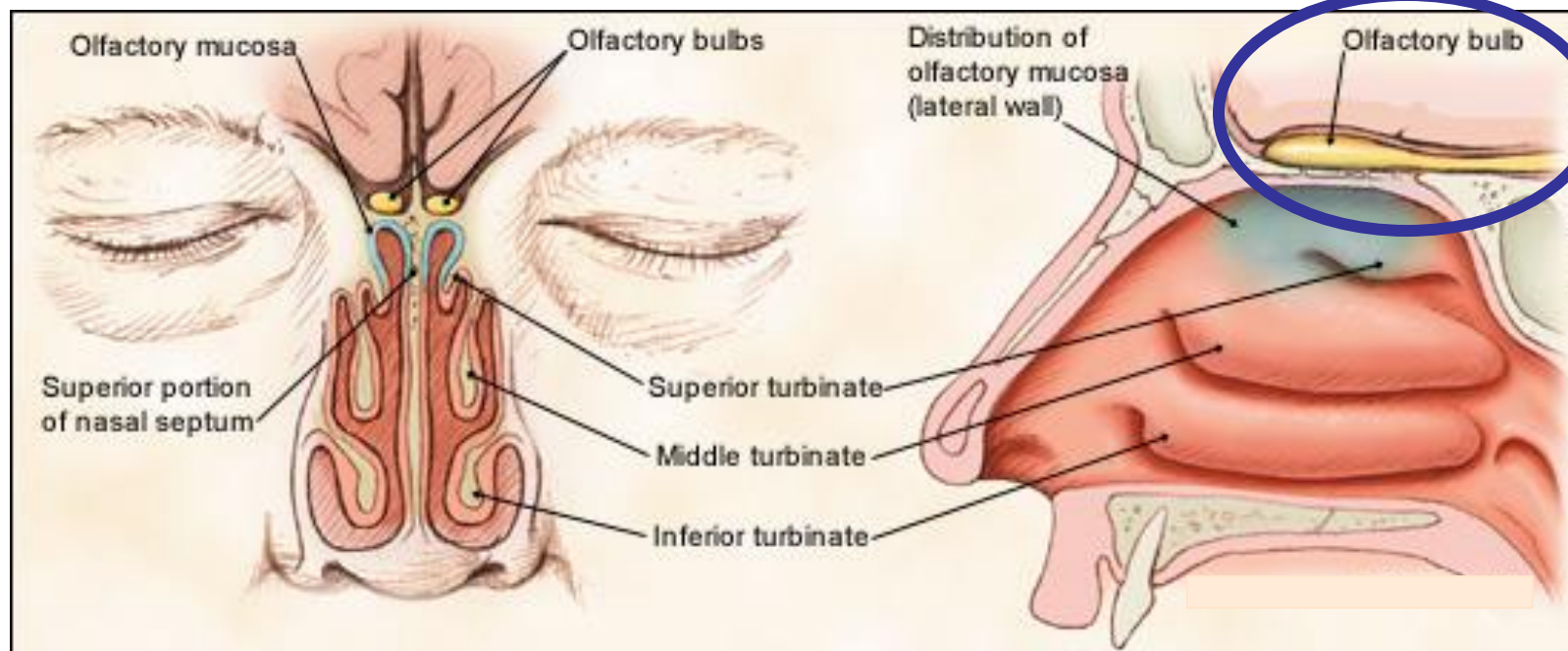
Osetljivost na feromone

- razvijen kod sisara
- nema ga kod riba i ptica
- čovek?

GRAĐA ORGANA

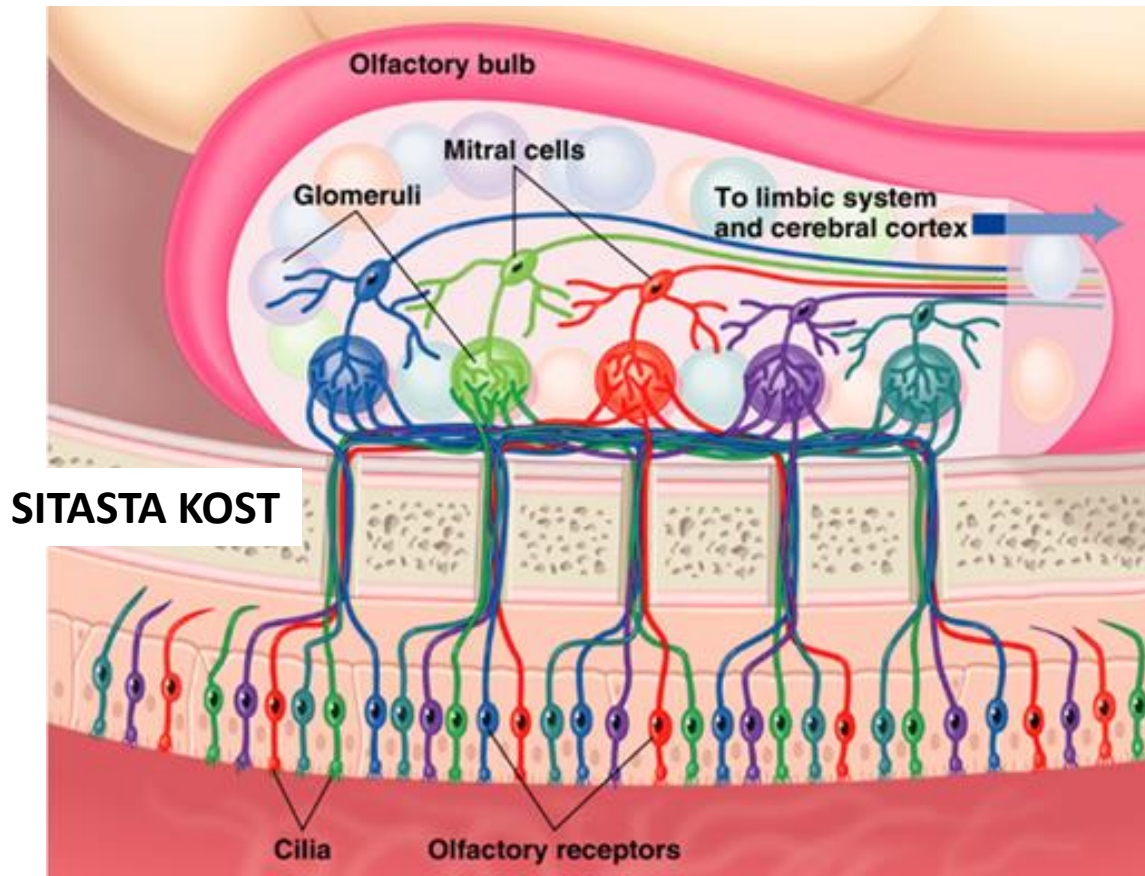
Nosna šupljina

BULBUS

GRAĐA ORGANA

Bulbus olfactorius

Olfaktorni trakt

MITRALNE Ć.

GLOMERULE

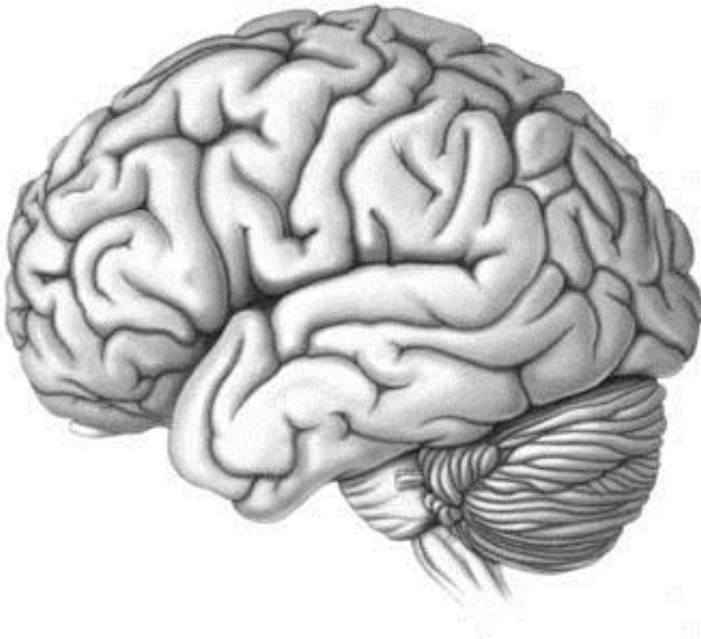
Olfaktorni nerv

RECEPTORI

GRAĐA ORGANA

Bulbus olfactorius

ČOVEK

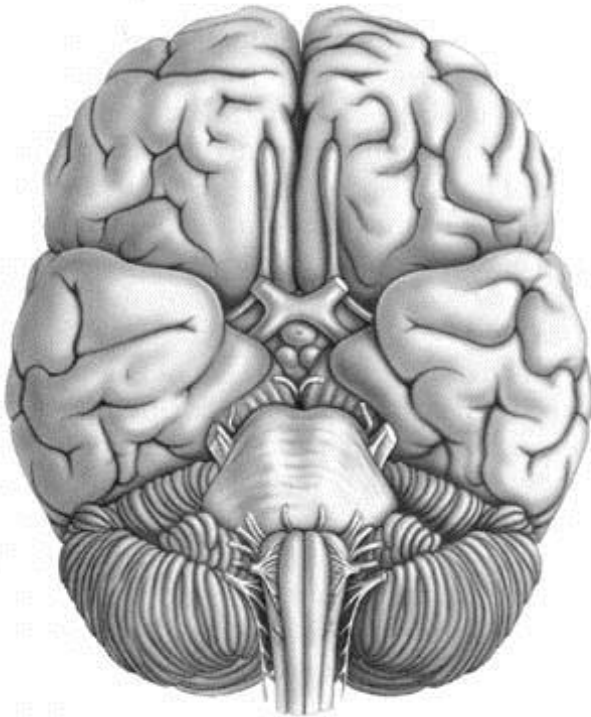
PACOV

GRAĐA ORGANA

Bulbus olfactorius

ČOVEK

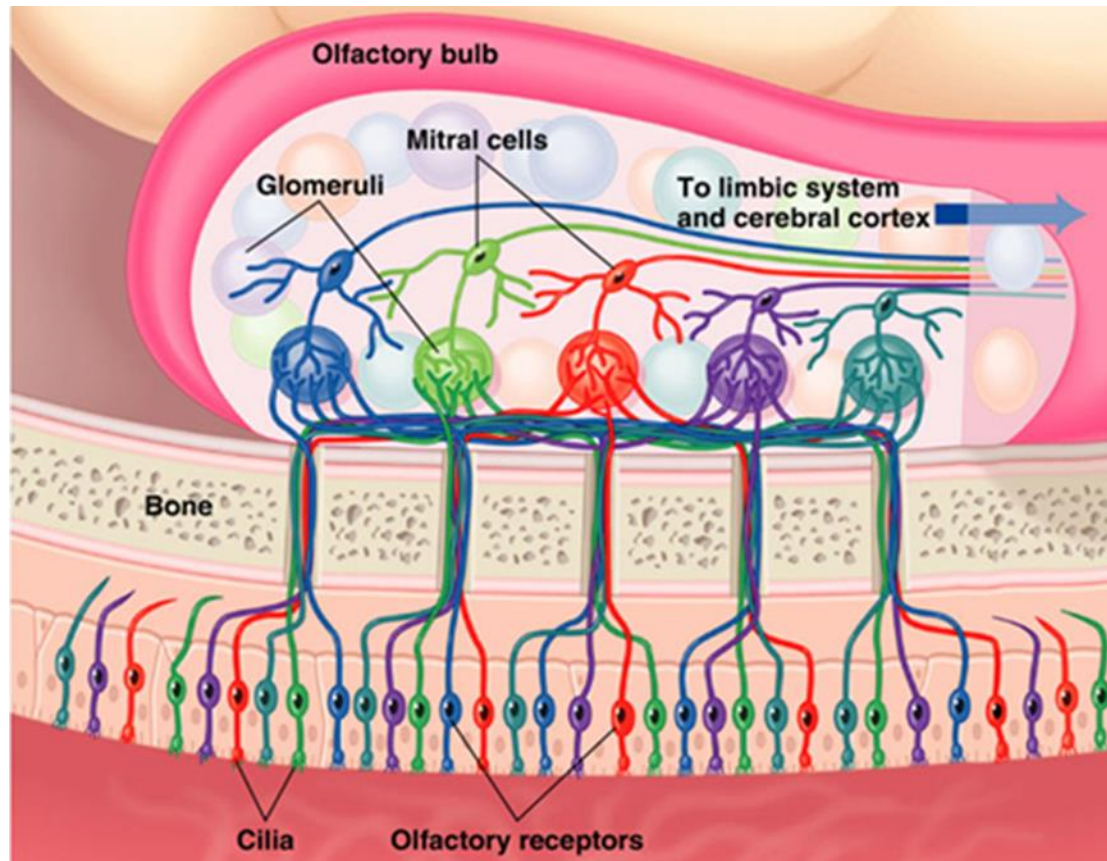

PACOV

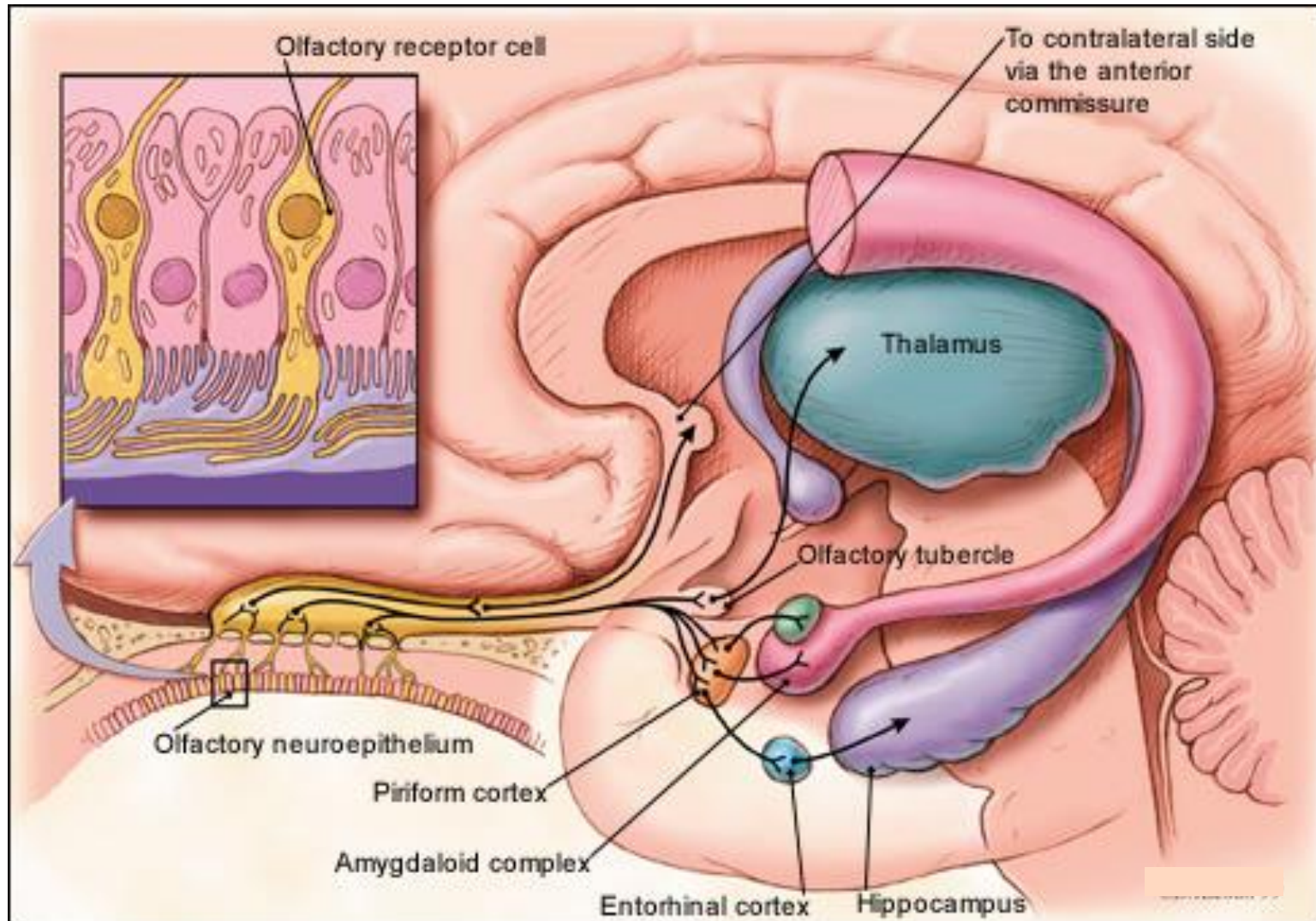

RECEPTORI → PUTEVI

Konvergencija: 1000 rec. => 1 mitralna ć.

PUTEVI

CENTRI

PYRIFORM C. - THALAMUS - NEOCORTEX

Svesna komponenta: identifikacija mirisa

AMIGDALA - HYPOTHALAMUS - SEPTUM

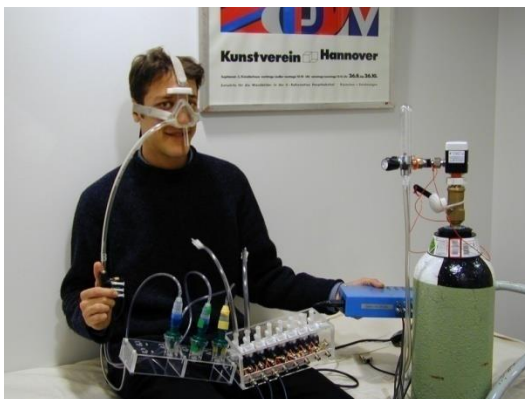
Afektivna komponenta: prijetnost-neprijetnost

ENTORHINAL C. - HIPPOCAMPUS

Motivaciona memorija: asocijacija sa hranom

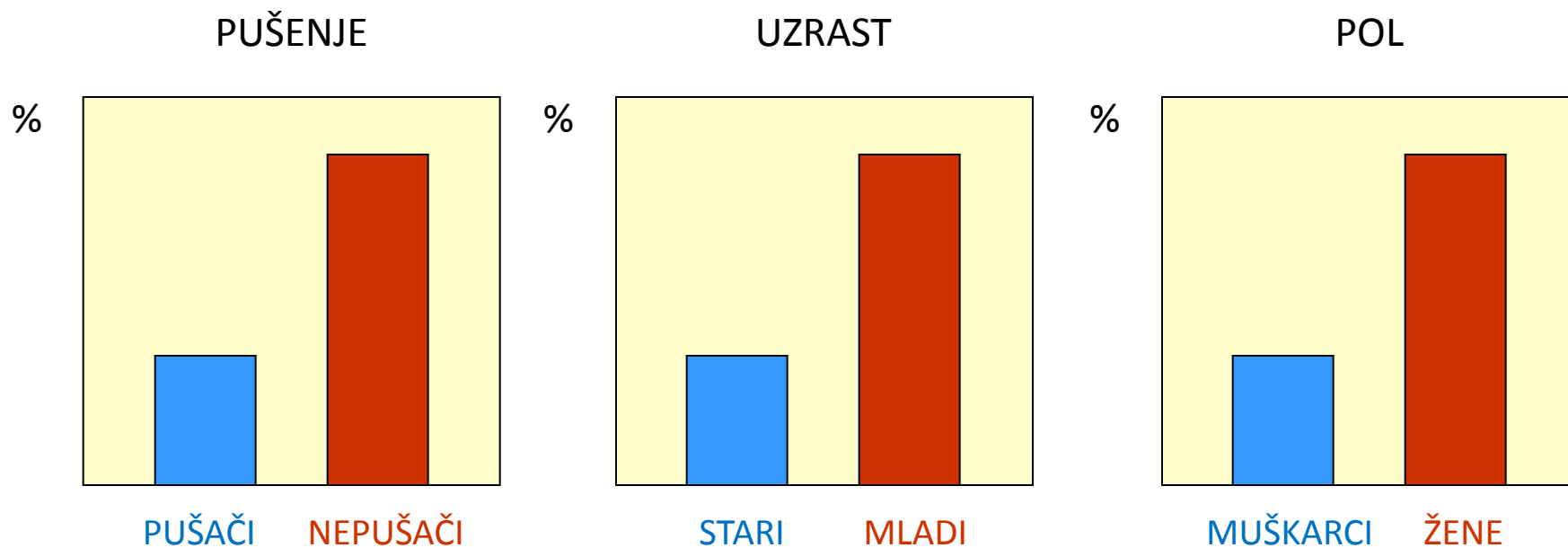
INSTRUMENTI

Olfaktometri

INTENZITET

Tačnost identifikacije

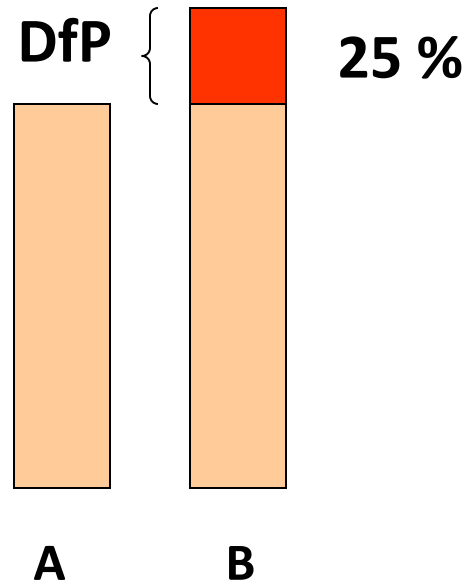

INTENZITET

DP relativno nizak

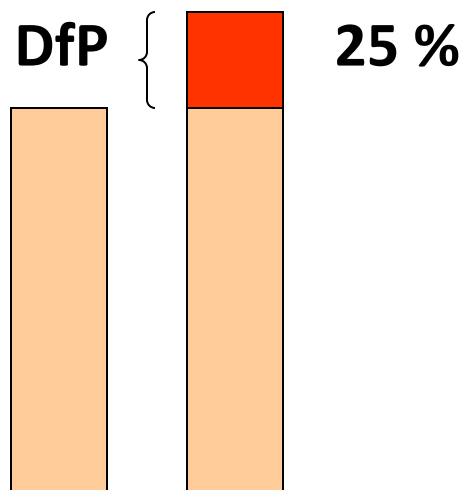
INTENZITET

DfP relativno veliki

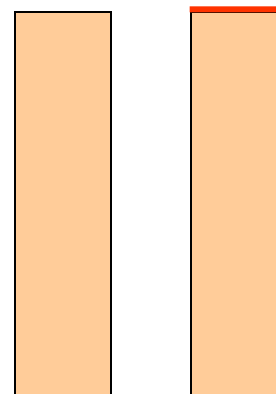
INTENZITET

DfP relativno veliki

MIRIS

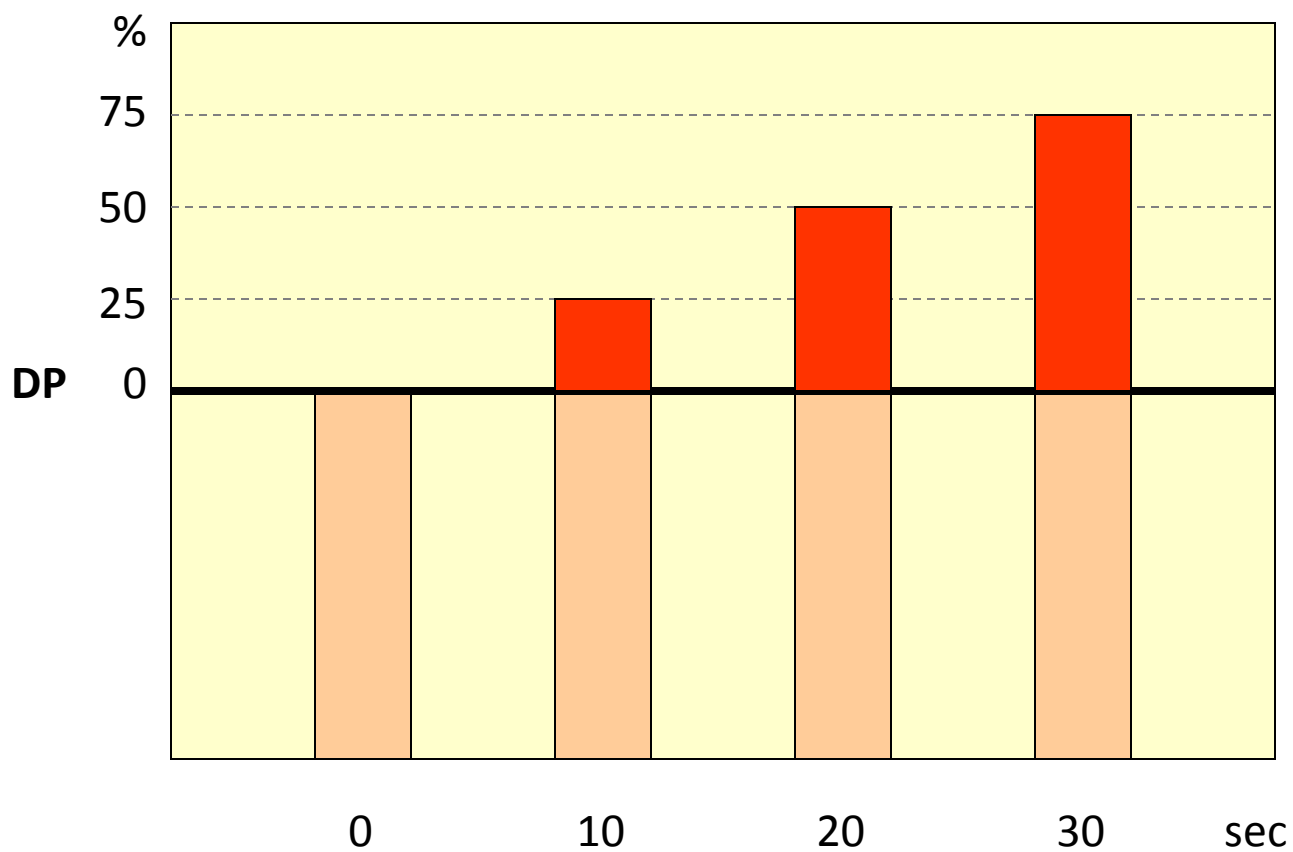
DfP = 0,3 %

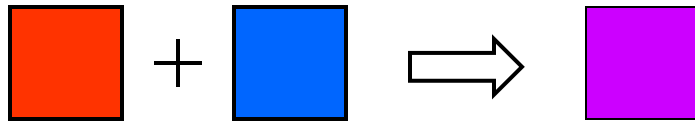
SLUH

ADAPTACIJA

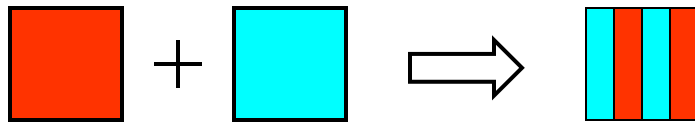
Brza: 2,5 % u sekundi

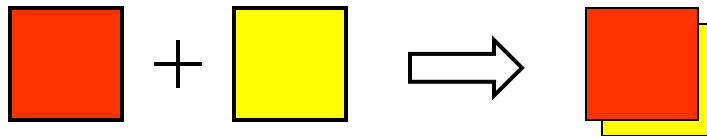
MEŠANJE MIRISA

Novi miris

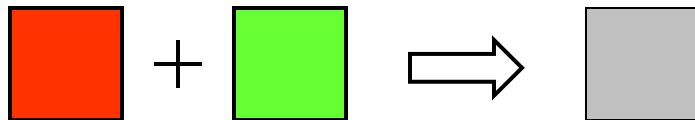
Oba mirisa naizmenično

Maskiranje

Pojačavanje

Neutralizacija (dezodorans)

KVALITET

Problem klasifikacije

KVALITET

Greška draži!

“Mešali su se mirisi ljudi i životinja, isparenja jela i bolesti i vode i kamena i pepela i kože, sapuna i sveže ispečenog hleba i jaja kuvanih u sirćetu, knedli i izglačanog mesinga, žalfije i piva i suza, masti i mokre i suve slame.”

Patrick Züskind, *Parfem*

KVALITET

Greška draži!

“Ovaj miris imao je svežinu; ali ne svežinu divljeg limuna ili pomorandže, ne svežinu izmirne ili lista cimeta ili mente, ili breze, ili kamfora, ili borovih iglica, niti majske kiše ili ledenog vetra, ili izvorske vode... a ipak je posedovao toplotu; ali ne kao bergamot, čempres ili mošus, ne kao jasmin ili narcis, ne kao ružino drvo i ne kao perunika... Ovaj miris bio je mešavina od oba, od nepostojanog i teškog, ali ne mešavina, već jedinstvo, i uz to malo i slabo, a ipak solidno i izdržljivo, kao komad tanke sjajne svile... opet, ne kao svila već poput meda slatko mleko u kome se topi keks – nešto što i pored najbolje volje nije išlo zajedno: mleko i svila!

Patrick Züskind, *Parfem*

KVALITET

Hedonički ton

Linnaeus, 1752; Zwaademaker, 1895; Henning, 1916.

NEPRIJATNO

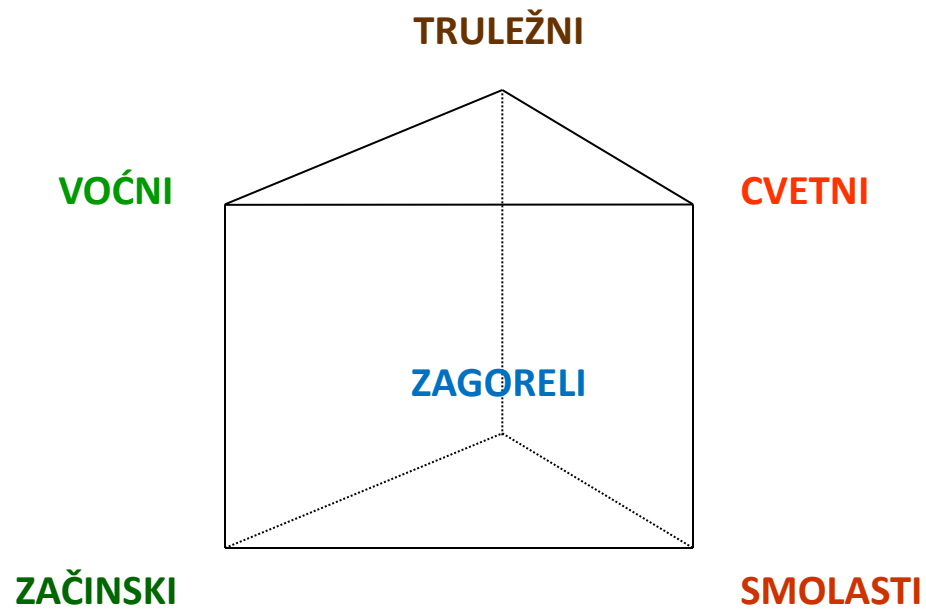

PRIJATNO

KVALITET

Henning, 1916.

KVALITET

Crocker & Henderson, 1927.

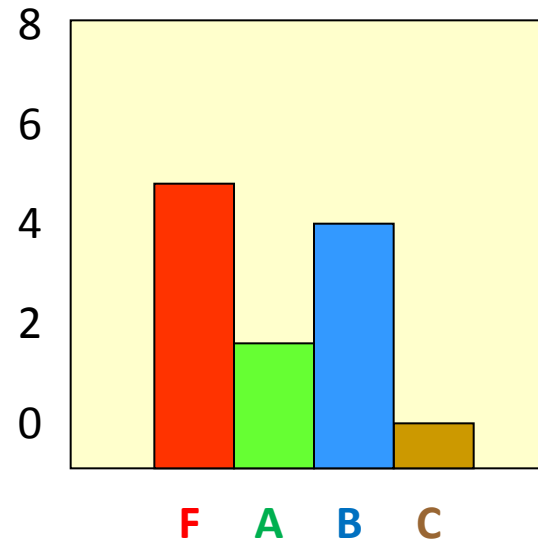
F (fragrant)

A (acid)

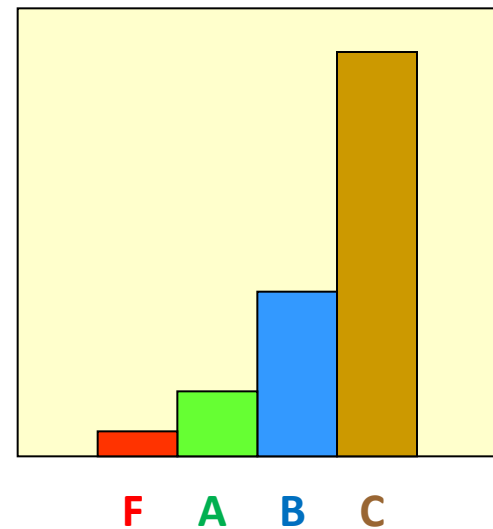
B (burnt)

C (capriline)

DUVAN

KOZIJI SIR

PATOLOGIJA

Anosmija = mirisno slepilo

Teškoća u identifikaciji hrane

PERCEPCIJA

Složen doživljaj

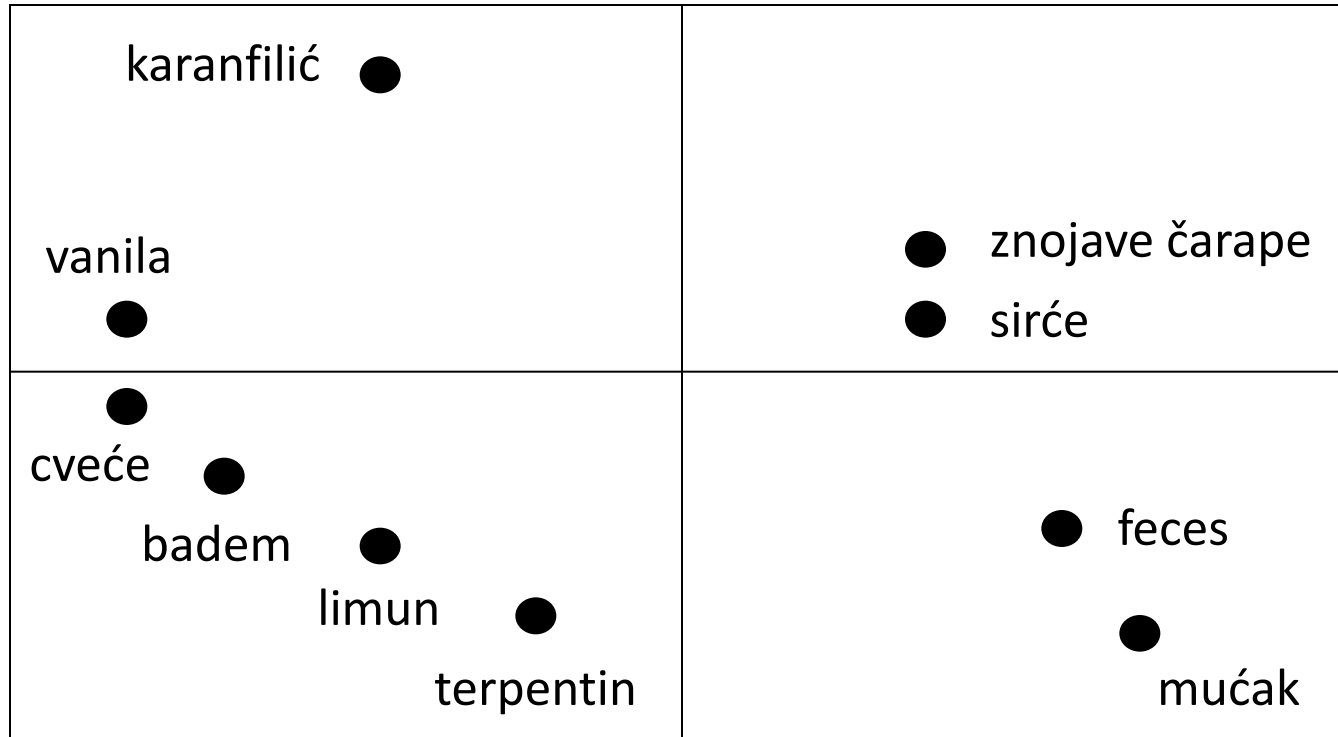
PERCEPCIJA

Složen doživljaj

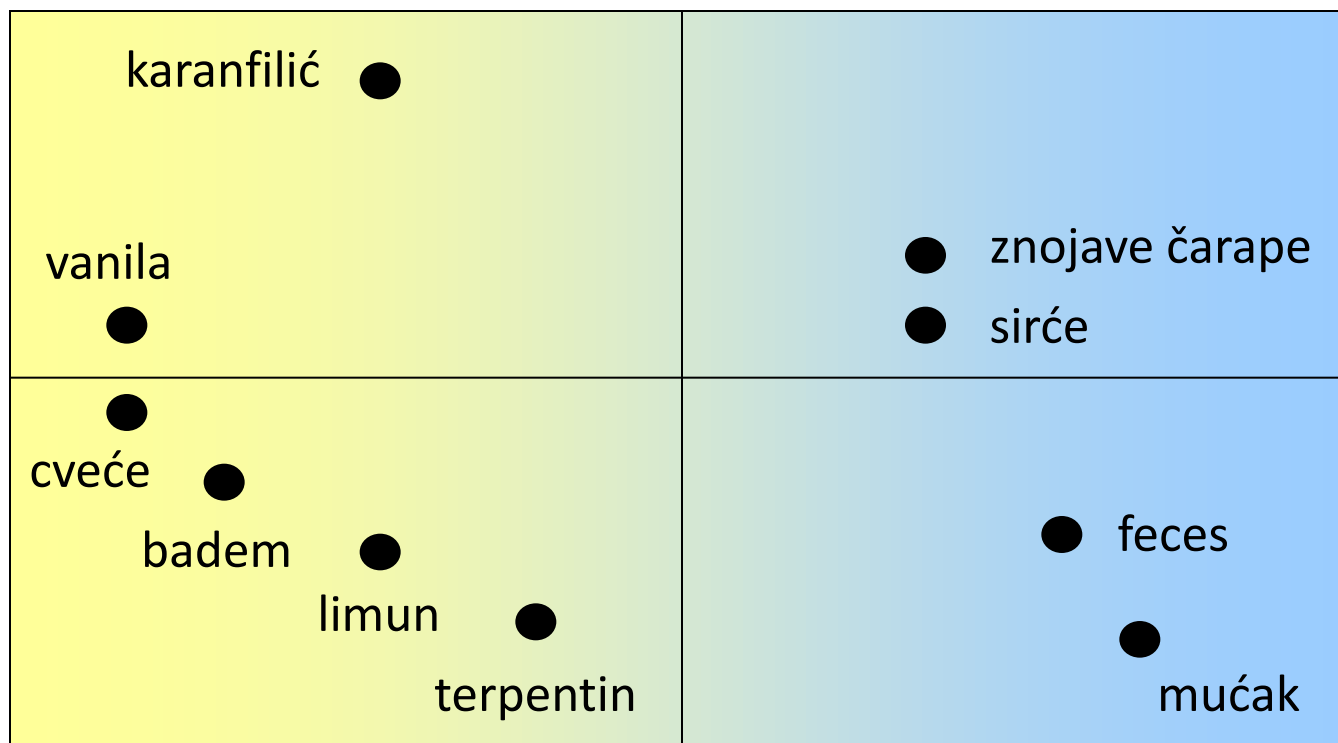
PERCEPCIJA

Schiffman, 1974: MDS

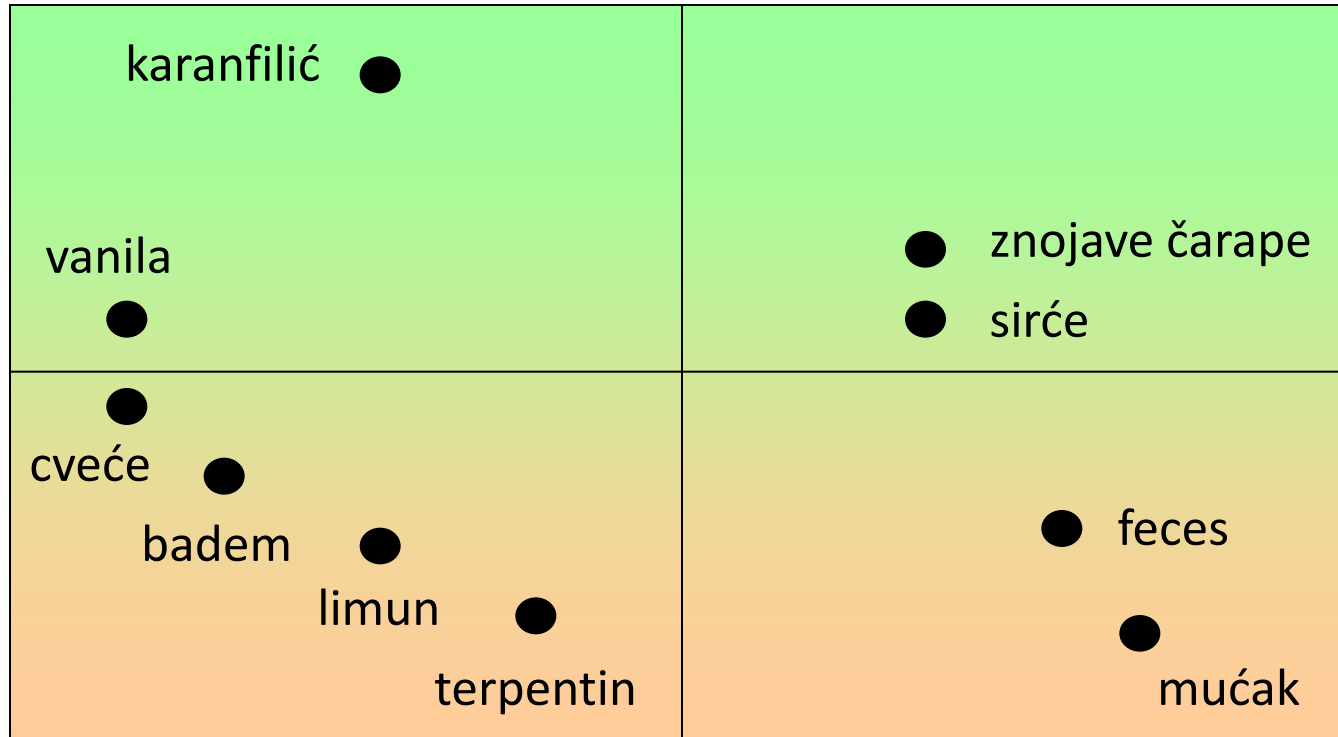
PERCEPCIJA

Schiffman, 1974: MDS

PERCEPCIJA

Schiffman, 1974: MDS

PERCEPCIJA

Schiffman, 1974: MDS

